

- ⁴⁹ Pain, J. H.: The Reception of English and Roman–Dutch law in Africa with reference to Botswana, Lesotho, and Swaziland. *The Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, July 1978, Vol. 11, No. 2, 166. p. www.jstor.org/stable/23245418.
- ⁵⁰ Political Ordinance of 1 April 1580. Translation and summaries from Howard. The Administration of Estates, 1908. Frans v Paschke and Others (unknown-2005/1548) [2007] NAHC 49 (11 July 2007). HEATCHOTE, A. J., footnotes 10–11. <https://namiblii.org/na/judgment/high-court/2007/49>.
- ⁵¹ LEE, R. W.: The Fate of Roman-Dutch law in the British Colonies. *Journal of the Society of Comparative Legislation*, 1906. Vol. 7, No. 2, 367. p.
- ⁵² Uo.
- ⁵³ LEE 1915. 326. p.
- ⁵⁴ KOLKMAN, Wilbert D.: Intestate Succession in the Netherlands. In REID, Kenneth G. C. – DE WAAL, Marius J. – ZIMMERMAN, Reinhard (eds.): *Comparative Succession Law. Volume II: Intestate Succession*. Oxford, 2015. Oxford University Press, 227. p.
- ⁵⁵ Uo.
- ⁵⁶ LEE, R. W.: The Intestate Succession of Husband and Wife in Roman–Dutch Law. *Journal of the Society of Comparative Legislation*, 1912. Vol. 12, No. 2, 313. p.
- ⁵⁷ Political Ordinance, Articles 20–28. Translation and summaries from Howard. The Administration of Estates, 1908. Frans v Paschke and Others (unknown-2005/1548) [2007] NAHC 49 (11 July 2007). HEATCHOTE, A. J., footnotes 10–11. <https://namiblii.org/na/judgment/high-court/2007/49>.
- ⁵⁸ LEE 1912. 313. p.
- ⁵⁹ LEE 1915. 330. p.
- ⁶⁰ GALL, Heleen C.: European Widows in the Dutch East Indies: Their legal and social position, *Between Poverty and the Pyre: Moments in the history of widowhood*. In BREMMER, Jan – VAN DEN BOSCH, Lourens (eds.): *Between Poverty and the Pyre: Moments in the History of Widowhood*. London–New York, 1995. Routledge, 103. p.
- ⁶¹ DE WAAL, Marius J.: Intestate Succession in South Africa. In REID–DE WAAL–ZIMMERMAN (eds.) 2015. 255. p.
- ⁶² Idézi SPAFFORD, D. H.: Intestate Succession in Rhodesia. *The Rhodesian Law Journal*, 1967. Volume 7, Issue 2, 175. p. https://journals.co.za/doi/10.10520/AJA0035483X_130.
- ⁶³ TENNANT, Hercules: *The Notary's Manual, Containing Instructions for the Notaries at the Cape of Good Hope*. Cape Town, 1844. A. S. Robertson, 133–134. p.
- ⁶⁴ Tjingaete v Lakay NO and Others [2014] NAHCMD 178 (11 June 2014) at para 34. <https://namiblii.org/na/judgment/high-court-main-division/2014/178>.
- ⁶⁵ The Succession Act 13 of 1934, Article 1. Idézi BROOKS, Pierre E. J.: Matrimonial property regimes and succession in South African private international law. *The Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, November 1978. Vol. 11, No. 3, 294. p. www.jstor.org/stable/23906329.
- ⁶⁶ Case No. 1646/01, in the High Court of South Africa (Cape of Good Hope Provincial Division). www.saflii.org/za/cases/ZAWCHC/2003/25.pdf.
- ⁶⁷ Uo.
- ⁶⁸ JAMNECK, J.: The Problematic Practical Application of Section 1(6) and 1(7) of the Intestate Succession Act under a new Dispensation. *Potchefstroom Electronic Law Journal / Potchefstroomse Elektroniese Regsblad*, 2014. Vol. 17, No. 3, 2014, 982. p. www.scielo.org.za/pdf/pelj/v17n3/05.pdf.
- ⁶⁹ DE WAAL 2015, 255. p.
- ⁷⁰ Intestate Succession Act 81 of 1987. www.justice.gov.za/legislation/acts/1987-81.pdf.

A kereskedelmi jogi diszciplína különállása 1948 után kérdőjeleződött meg, amikor a jogág – Sárközy Tamás (1940–2020) professzor sokak által idézett, a társasági jogra alkalmazott kifejezésével – „tetszhalott állapotba került”, ami az egységes szocialista gazdasági jog létjogosultságával kapcsolatos rövid elméleti vita után 1951-től a volt kereskedelmi és váltójogi tanszékek és a korábban általuk oktatott tananyag felszámolásával (új, gazdasági jogi jellegű tanszékekre történő szétdarabolásával, illetve a polgári jogba való beolvasztásával) járt. A gazdasági jogi szakág rehabilitációja már az „új gazdasági mechanizmus” éveiben felmerült, a rendszerváltozás időszakában pedig modern, piacgazdasági hangsúlyokat kapott (üzleti jog). Mivel azonban az 1998-ban indult és végül 2013-ban lezárult magánjogi kodifikáció deklarálta és ténylegesen is monista,² a kereskedelmi magánjogot is magában foglaló kódexet eredményezett (2013. évi V. törvény), a történeti kereskedelmi jog végül sem klasszikus, sem e modernebb formájában nem tudott új, önálló életre kelni.

Képes György

A kereskedelmi jog mint önálló diszciplína történeti helye a magyar egyetemi szintű jogi oktatásban

Az államszocialista korszaktól napjainkig

1. A gazdasági jog önálló oktatásának kérdése 1948-tól a rendszerváltozásig

A 206.693/1948. VKM sz. rendelet kiadásával jelentős változások következtek be a jogi oktatás tantárgyi struktúrájában.³ A „fordulat évétől” a kereskedelmi jogra mint „burzsoá” tárgyra nem volt többé szükség. A rendelet értelmében a kereskedelmi jogot gazdasági jogra kellett átnevezni,⁴ ami Budapesten már az 1948/49-es tanévben

megtörtént: Kuncz Ödön előadásai kereskedelmi és váltójog helyett – a professzor tudományos koncepciójával egybecsengően⁵ – gazdasági jog néven folytatódta, miközben továbbra is hirdetett kereskedelmi jogi szemináriumot hallgatóinak, és az újonnan bevezetett (szintén a gazdasági joghoz illeszkedő) munkajogi tárgyat is ő oktatta. Érdekesség, hogy a gazdasági jog és a munkajog együttes bevezetésével a kereskedelmi–gazdasági jogi jellegű tárgyak kötelező óraszám 10-ről 14-re nőtt.⁶ Kuncz Ödönt azonban a tanév végén politikai okokból nyugállományba helyezték. A Gazdasági Jogi Tanszék vezetését megbízottként Túry Sándor Kornél korábbi szegedi és kolozsvári professzor vette át, aki 1946 és 1949 között már a fővárosban, a Magyar Agrártudományi Egyetemen tanított.⁷ Szegeden és Pécsen a kereskedelmi és váltójog két korábbi nyugalmazott rendes tanára, Perbír József és Rudolf Lóránt vitte tovább a Gazdasági Jogi Tanszéket.⁸

A gazdasági jog, mint átmenetileg a kereskedelmi és váltójogot (munkajoggal, szociális jogokkal kiegészítve) felváltó tantárgy, napjai szinte már létrejöttékor meg voltak számlálva. A szovjet küldöttség ugyanis már az 1948. évi hévízi jogászkongresszuson arról tájékoztatta a jelenlévőket, hogy „a gazdasági jog híveit mint trockista–buharinista árulókat kivégezték”.⁹ A korszak meghatározó jogi teoretikusa, Szabó Imre (1912–1991) az MTA újonnan megválasztott levelező tagjaként 1950. április 21-én tartott székfoglaló előadásában leszögezte: nincs szükség egységes gazdasági jogra, amelynek létjogosultságát egyébként is „a szovjet jogelmélet berkeiből később száműzött és részben kártevőkként leleplezett jogászok” vetették fel, és amelyet Magyarországon „a fasiszta német »jogtudomány« nyomán” vettek át külön jogágként, hogy „a burzsoá magánjognak a monopolpóke számára immár hátrányossá vált alaptételeit” hatálytalanítsák.¹⁰ Szabó szerint „meg kell indítani a régi »magánjog« felszámolását és meg kell fontolni a már említett gazdasági jog lebontását is; ugyanakkor meg kell határozni azokat az alapelveket, amelyekre a népi demokrácia polgári joga épül”.¹¹

Szabó Imre előadása mindezek ellenére vitát generált a jogtudományban.¹² Legbátrabban Vadas György, az 1950-ben megjelent *A gazdasági jog vázlat*a című könyv szerzője lépett fel a gazdasági jog felszámolásával szemben.¹³ Az MTA újonnan felállított Allam- és Jogtudományi Intézetének első vezetője, Csanádi György (1917–1986) és az intézet főmunkatársa, Pap Tibor (1921–1976) azonban a *Jogtudományi Közöny* 1951. évi 3. számában úgy foglalt állást, hogy

„a gazdasági jogot úgy kell kezelniünk, mint amely fejlődésünk mai állapotában már egy felszámolandó jogág; magában hord bizonyos szektáriánus elemeket és felszámolásának elmaradása könnyen járhat azzal a veszéllyel, hogy népi demokráciánk jogának jellegére téves nézetek alakuljanak ki, illetve nem tudjuk elég széles fronton és elég átitű fegyverekkel folytatni a harcot, különösen a polgári jog területén, a burzsoá maradványok ellen”.¹⁴

1951 júliusában az MTA Jogtudományi Bizottságának konferenciáján Névai László (1914–1983), a budapesti jogi kar újonnan alapított Szovjetjogi Tanszékének vezetője tartotta a nyitó előadást, amelyben ő is a gazdasági jog létjogosultsága ellen foglalt állást.¹⁵

Mindez megpecsételte a kereskedelmi és váltójog helyébe lépő, azt új, közjogi elemekkel kiegészítő gazdasági jog önálló stúdiumkénti oktatásának sorsát. Természetesen a fenti osztályharcos álláspont és különösen a „fasiszta német »jogtudományra«” (utóbbiban a jogtudomány szó idézőjelbe téve) való hivatkozás mai szemmel megmosolyogtató egy 19. században kikristályosodott, a 20. században új, kétségtelenül közjogias, de (legalábbis az 1930-as évek végéig) a legkevésbé sem „fasiszta”¹⁶ hangsúlyokat kapó jogág felszámolásával kapcsolatban, azt azonban le kell szögeznünk, hogy az 1948. évben bekövetkezett gyökeres politikai és gazdasági változásokkal a diszciplína eredeti, döntően magánjogi területei valóban kiüresedtek. A kereskedelmi társaságok joga, a csődjog, a váltó és egyéb értékpapírok, valamint a kereskedelmi ügyletek joga a direkt tervutasításos gazdaságban elveszítették létjogosultságukat.

Mindezen, a magyar jogrendszerre kiható változásokat követve a jogi karokon – a Szabó Imre által 1950-ben javasolt szakosodásnak megfelelően – nemcsak a régi kereskedelmi jogi tankönyveket, hanem az új, gazdasági jogi jegyzeteket is törölték a tananyagból,¹⁷ a kereskedelmi és váltójogi tanszékeket átmenetileg felváltó gazdasági jogi katedrák helyett pedig részben mezőgazdasági jogi (földjogi) és szövetkezeti jogi, részben munkajogi tanszékek (esetleg ezek kombinációi, mint Rudolf Lóránt vezetésével Pécsen) szerveződtek. Mindeközben a korábban oktatott kereskedelmi magánjogi anyag nagy része egész egyszerűen megszűnt létezni (további tanítása értelmetlenné vált, esetleg bátrabb, a „burzsoá” jog kutatására is vállalkozó jogtörténészek foglalkozhattak vele), kisebb része (egyes jogi személyi formák és bizonyos szerződéstípusok) az 1950/51-es tanévtől polgári jogra átnevezett általános magyar magánjogi stúdiumba olvadt.

A budapesti jogi kar I. számú Polgári Jogi Tanszékének¹⁸ vezetője 1950-ben (még „előadóként”) Világhy Miklós (1916–1980) lett, aki 1953-ban kapta meg egyetemi tanári kinevezését. Világhy 1948 és 1950 között még – egyebek mellett a fent említett Csanádi Györggyel együtt¹⁹ – a kereskedelmi jog helyébe lépő önálló gazdasági jog híve volt, 1951-ben viszont (Szabó Imre nyomán) már ezzel szemben foglalt állást. Az MTA Jogtudományi Bizottságának kongresszusán tartott előadásában, valamint az ugyanebben az évben megjelent, *A gazdasági jog problémája* című könyvében is tagadta a gazdasági jog mint önálló jogág létjogosultságát, ennek megfelelően javasolta a tantárgy tanrendből való törlését is.²⁰ Világhy 1956. július 1-jén az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) rektora lett, amely tisztségéből 1957. július 31-én az „ellenforradalmi irányzattal egybevágó egyes nézetei” miatt 1957-ben fegyelmeivel felmentették. Az 1955-ben egyesített Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék²¹ vezetését Világhy rektori kinevezése miatt a korábbi II. sz. tanszék vezetője, Nizsalovszky Endre vette át, csakhogy

1957. szeptember 23-án (szintén '56-os szereplése miatt) fegyelmeivel őt is elbocsátották.

1957 és 1960 között, nyugállományba vonulásáig a polgári perjogász *Beck Salamon* (1885–1974) vezette az egyesített tanszéket, majd – a perjog kiválásával – létrejött a máig jogfolytonosan működő Polgári Jogi Tanszék, melynek vezetésére az 1960/61-es tanévre *Eörsi Gyula* (1922–1992) kapott megbízást. Eörsi másodállásban 1956 novemberétől, főállásban 1957. július 1-jétől volt a tanszék egyetemi tanára. A tanszéket csupán egy évig vezette (1961-től ismét *Világhy Miklós* lett a tanszékvezető), azonban tudományos munkássága máig meghatározó jelentőségű. 1975-ben megjelent, több idegen nyelvre is lefordított nagy ívű összehasonlító polgári jogi monográfiájában határozottan a kereskedelmi jog általános magánjogba való beolvastása mellett foglalt állást, amelynek alátámasztásaként a nyugati jogrendszerekben, elsősorban az angol *common law* jogterületen és a svájci, valamint olasz magánjogfejlődésben bekövetkezett változásokra hivatkozott.²²

Fontos hangsúlyozni, hogy Eörsi – ellentétben a nem magánjogász Szabó Imrével, valamint *Világhy* 1951-ben kiadott, a gazdasági jogi diszciplína megszüntetését javasoló könyvével – nem elsősorban ideológiai és „szovjetjogi”,²³ hanem civilizisztikai tudományos megközelítésben javasolta a kereskedelmi jog felszámolását, figyelemmel arra, hogy az a közép- és kora újkori különállás, ami a kereskedők, majd a kereskedelmi tevékenység külön jogi szabályozását indokoltta tette, már a „kommercializálódott” nyugati társadalomban sem értelmezhető. Már 1951-ben, a gazdasági jogi vita évében írt cikkében is tudományos módszertani érveket hozott fel a kereskedelmi jog helyett javasolt „szocialista” gazdasági jogi diszciplínával szemben.²⁴ Megjegyzendő – ahogy maga Eörsi is utal rá –, hogy az általános magánjogtól különálló kereskedelmi jog beolvastásának igényét programszerűen híres 19. századi magánjogászkunk, *Grosschmid Béni* (1852–1938) fogalmazta meg először, a nagyváradi jogakadémia 1883. évi megnyitó ünnepségén elmondott beszédében.²⁵ Nem véletlen, hogy a beszédre a svájci magánjogi kodifikációt újszerű módon megkettőző, a kereskedelmi magánjogot is magába építő új kötelmi jogi törvény (*Obligationsrecht*, OR) hatálybalépésének évében került sor.²⁶

A gazdasági jog felélesztésének gondolata az „új gazdasági mechanizmus” korszakában, az 1960–70-es évek fordulóján merült fel ismét. Az új magánjogász-generáció

egyik legtehetségesebb tagja, *Sárándi Imre* (1930–1986) a *Jogtudományi Közöny* 1974. évi 10. számában úgy foglalt állást, hogy „a tulajdonviszonyok érintetlenül hagyása mellett is kialakítható lesz a szocialista gazdálkodó szervezetek joga, amely egységes elvek és általános szabályok mellett kétféle joganyagot foglalna magába, a vállalati jogot és a szövetkezetekre vonatkozó joganyagot”.²⁷ A tudományos pályafutását szintén ezekben az években

kezdő *Sárközy Tamás* egyenesen „a magyar szocialista gazdasági civiljog aranykorának” nevezi az 1968 és 1988 közötti időszakot.²⁸ A szemlélet megváltozását jól jelzi, hogy a – Szabó Imre szerkesztésében – 1980-ban megjelent *Állam- és Jogtudományi Enciklopédiában* *Sárközy Tamás* hosszasan értekezik a gazdasági joggal kapcsolatos különféle nyugati („burzsoá”) és szocialista jogi elméletekről („Gazdasági tevékenység jogi szabályozása” szócikk), emellett ő írta a kereskedelmi társaságokat is bemutató „Állami vállalat”, „Jogi személy” és „Társulások” szócikkeket is; a „Mezőgazdasági termelőszövetkezet” című rész pedig *Sárándi Imre* munkája.²⁹

A gazdasági jog és (különösen) az annak részét képező kereskedelmi magánjog azonban nemhogy az új gazdasági mechanizmus éveiben, még a

gazdasági rendszerváltozás korában sem támadt fel „évtizedes tetszhalotti állapotából” a maga teljességében,³⁰ ugyanis a Kt.-nek a Ptk. (1959. évi IV. törvény) hatályba léptetésével a magyar joganyagból törölt részei nem léptek ismét hatályba, sőt az első Gt. (a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény) 1989. január 1-jei életbelépésével még a közkereseti társaságra és részvénytársaságra vonatkozó rendelkezései is hatályukat veszítették (a korlátolt felelősségű társaságról és a csendes társaságról szóló 1930. évi V. tc.-kel együtt). A Gt. ugyan a társasági jogot az általános magánjogi kódexből strukturális értelemben elkülönítve szabályozta – a társasági jog „kilökődése” ez esetben nem a Kt.-vel, hanem a Ptk.-val szemben figyelhető meg³¹ –, ez a kereskedelmi magánjog többi részét nem érintette. A kereskedelmi ügyletek jogának külön szabályozása nem állt helyre, csupán a Ptk.-ba került be egyre több, „gazdálkodó szervezetekre” vonatkozó speciális norma. Ahogy *Sárközy Tamás* fogalmaz: „Bár a jogtudomány egyes képviselői, illetve a nyugati partnerekkel működő vegyesvállalatok több jogásza a Gt. megalkotása helyett a Kt. teljes hatályba léptetése mellett érvelt, ez szerintünk illuzórikus lett volna”.³²

Eörsi Gyula

2. A kereskedelmi (gazdasági) jogi tárgyak helyzete a jelenkori jogi oktatásban

A fent ismertetett kodifikációs fejleményekre tekintettel a rendszerváltozás idején működő négy jogi karon (ELTE, Pécs, Szeged és 1981-től Miskolc) a klasszikus kereskedelmi és váltójogi, de még az 1951 előtti gazdasági jogi tanszékek visszaállítása sem vált feltétlenül szükségessé. Pontosabban, az újjáéledt egyetemi autonómia keretében, az egyes karok döntése szerint jött vagy nem jött újból létre kereskedelmi jogi, vagy tágabban vett gazdasági jogi tanszék (illetve ezekhez vagy a polgári jogi tanszékhez kapcsolódó, de tartalmában és tananyagát tekintve is önálló kereskedelmi vagy gazdasági jogi stúdium). Ha végigtekintünk a ma működő három budapesti (az ELTE mellett a Károli Gáspár Református Egyetem és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem) és öt vidéki jogi kar (az említettek mellett Debrecen és Győr) szerkezetén, ennek megfelelően igen színes kép tárul elénk, amely egyben a vezető magyar magánjogászoknak a kereskedelmi jog önálló jogágként való létjogosultságához, a magánjogi (újra) kodifikáció kapcsán fellángoló monista–dualista vitához fűződő viszonyát is jól tükrözi.³³

Az ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszékét 1961-től Világhy Miklós vezette, 1978. évi lemondásáig. Az ő utódja lett Vékás Lajos professzor, a 2013. évi új, egységes magyar polgári jogi kódex későbbi megalkotója, aki két évtizeden keresztül vezette a tanszékét. Vékás professzor – Eörsi Gyula érvrendszerének tudományos igényű továbbfejlesztése mellett a magánjogi kodifikáció legújabb tendenciáira, így kiemelten az 1992-től hatályos új, egységes holland polgári törvénykönyvre (*Burgerlijk Wetboek*) és az 1994. évi québeci kódexre is hivatkozva³⁴ – már a magyar kodifikáció kezdetén a középkori (rendi) eredetű, majd az újkorban önállóságát ugyan megtartó, de univerzális joggá váló kereskedelmi jog általános magánjog keretében való teljes körű szabályozása, azaz (a kereskedelmi ügyletek mellett) a társasági jognak a Ptk.-ba történő átemelése mellett tette le a voksát.³⁵ Ahogy 2002 májusában, a jogászképzés Budára települése 225. évfordulójának tiszteletére rendezett tudományos emlékülésen tartott előadásában fogalmazott: „a polgári jog mai diszciplinája az általános magánjog mellett jórészt magában foglalja a kereskedelmi jog legfontosabb tárgyköreit is”.³⁶

Az ELTE jogi karának szervezetén belül így a régi kereskedelmi jogi tanszék újbóli felállításának kérdése nem merült fel, miközben az agrárjogi és munkajogi tanszékek önállósága (és egymástól való elkülönülése) is fennmaradt. A második világháború előtt még a kereskedelmi jog körébe tartozó egyik fő tárgyat, a társasági jogot a polgári jogi stúdium keretében oktatta már a külön társasági jogi törvények időszakában is, és tanítja jelenleg is *Kisfaludi András* egyetemi tanár, aki maga is a kereskedelmi magánjogot inkorporáló monista magánjogi kódex híve.³⁷ Ugyanakkor az ELTE Jogi Továbbképző Intézete 2003 és 2010 között kifejezetten kereskedelmi jogi másoddiplomás (szakjogász-) képzést is hirdetett *Bárdos Péter* ügy-

véd, az ELTE tiszteletbeli tanára szakmai vezetésével, aki *Menyhárd Attila* professzorral, a Polgári Jogi Tanszék vezetőjével (2007–) közösen írta a *Kereskedelmi jog* című, 2008-ban megjelent könyvet.³⁸ *Bevezetés a kereskedelmi jogba* címmel 2015-ben (tehát már az új, monista Ptk. hatálybalépését követően) kiadott újabb könyvében pedig olyannyira kitart a tágabb értelemben vett, magán- és közjogot is felölelő kereskedelmi (üzleti) jog létjogosultsága mellett, hogy annak tudományos definícióját is megadja.³⁹

Szervezettörténeti szempontból az ELTE ÁJK-val kapcsolatban bemutatottakhoz hasonlóan, a tárgystruktúrát tekintve mégis másképp fejlődött a kereskedelmi jogi oktatás az 1996 óta ismét működő debreceni jogi karon. A kereskedelmi jogot a *Csécsey György* professzor által alapított, az ő nyugállományba vonulása (2018) óta pedig *Szikora Veronika* egyetemi tanár által vezetett Polgári Jogi Tanszék oktatja ugyan, azonban – a régi hagyományt felélevenítve – nem „Polgári jog”, hanem „Kereskedelmi jog 1–2.” név alatt. A budapesti, a kötelmi jogot tekintve szigorúan monista felfogású polgári jogi oktatáshoz képest további fontos eltérést jelent, hogy nemcsak a társasági jogot, hanem a polgári kori magyar kereskedelmi jog másik fő magánjogi területét, a kereskedelmi ügyletek jogát is külön tanítják az általános polgári jog kötelmi jogi részétől (azaz a nem üzleti jellegű szerződésektől), a kereskedelmi jogi stúdium második félévi anyagának keretében.

Hasonlóan az ELTE-hez és a Debreceni Egyetemhez, a kereskedelmi magánjogot (azon belül a társasági jogot) a Szegedi Tudományegyetemen is a Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék oktatja, melynek vezetője több mint három évtizeden át (1961 és 1992 között) az 1959. évi magánjogi kodifikációban Eörsi Gyula és Világhy Miklós, valamint a háttérből segítő Nizsalovszky Endre mellett, a kodifikációs bizottság titkáráként szintén fontos részt vállaló⁴⁰ *Kemenes Béla* (1928–2000) professzor volt, akit e tisztségében 1992 és 2001 között *Besenyey Lajos* (1939–2015), 2001 és 2016 között pedig *Szabó Imre* professzor követett (utóbbi természetesen nem összetévesztendő a jelen tanulmányban többször említett Szabó Imre jogfilozófussal, aki nem sokkal a rendszerváltozás után, 1992-ben elhunyt). *Besenyey Lajos* – egyéb vagyoni jogi (különösen szerződési jogi) kérdések mellett – kiemelten foglalkozott a társasági jog és a polgári jog összefüggéseivel, a polgári joggal mint a gazdasági társaságokra irányadó háttérjog-anyaggal is.⁴¹

Míndezeken túl a szegedi karon 2016-tól – a jelenkori jogi felsőoktatás különleges színfoltjaként, egyben a jelen sorok írója szerint igen előremutató szervezeti megoldásként – működik az (1995-ben létrejött Agrárjogi és Környezetvédelmi Jogi, illetve Munkajogi és Szociális Jogi Tanszékeket összefogó) Üzleti Jogi Intézet, amelyet *Gellén Klára* egyetemi tanár vezet. E strukturális egység a honlapjára feltöltött történelmi áttekintés tanúsága szerint hangsúlyozottan felvállalja a régi Kereskedelmi és Váltójogi (majd 1950–51-ben Gazdasági Jogi) Tanszék örökségét,⁴² és – bár a hagyományos kereskedelmi magánjog területeit nem vette át a 2016-tól a Civilisztikai Tudományok Intézetéhez tartozó Polgári Jogi Tanszékétől – a részben vagy egészben közjogi jellegű gazdasági tárgyak

széles körét (így a pénzügyi jog, versenyjog és fogyasztóvédelem mellett a környezetvédelmi jogot és a modern infokommunikációs és médiajogot is) oktatja.

A győri Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kara csak 2006. december 11-én vált önállóvá, azonban maga az egyetem már 2002. január 1-jén megalakult, tanszékei pedig már fél évvel korábban, 2001. június 1-jén létrejöttek, ekkor még az ELTE-SZIF Oktatási Intézet, 2002 és 2006 között pedig az SZE Jog- és Gazdaságtudományi Kar Állam- és Jogtudományi Intézete keretein belül.⁴³ A 2001 júniusában felállított kilenc tanszék egyikeként jött létre a három gazdasági jogi tárgyat egyesítő Kereskedelmi, Agrár- és Munkajogi Tanszék, melynek első vezetője Szalay Gyula volt, akinek 2010. évi nyugdíjba vonulásától Szegedi András, majd Ferencz Jácint egyetemi docens vette át a tanszékvezetést. Győrben jelenleg is a Kereskedelmi, Agrár- és Munkajogi Tanszék keretében zajlik a „Társasági és szövetkezeti jog”, valamint a „Kereskedelmi jog” nevű kötelező tárgyak oktatása, őrizve a német *Wirtschaftsrecht* mintájára Kuncz Ödön által már az 1930-

as évek végén szorgalmazott, az 1940–50-es évek fordulóján rövid időre megvalósult, 1951-ben Szabó Imre, Névai László és Világhy Miklós által egyaránt elvetett, az 1960-as évek végétől viszont újult erőre kapó (tágabb) gazdasági jogi diszciplína önállóságát.

A magyar jogrendszer történeti tagozódásához még ennél is jobban igazodó fejlődést láthatunk a Miskolci Egyetem 1981-ben intézetként alakult, majd 1983. szeptember 1-jétől karként működő Állam- és Jogtudományi Karán.⁴⁴ A tágabb értelemben vett magánjog és a polgári perjog oktatására Civilisztikai Tudományok Tanszéke néven szerveztek katedrát, melynek vezetője Novotni Zoltán (1931–1993) egyetemi docens lett,⁴⁵ aki 1986. április 24-én *A gazdaságszervező (organizációs) szerződések népgazdasági jelentősége* címmel védte meg akadémiai doktori értekezését,⁴⁶ és már 1987-ben társasági jogi témájú jegyzete jelent meg.⁴⁷ 1988. január 1-jétől, immár egyetemi tanárként a Civilisztikai Intézet vezetője lett.⁴⁸ 1993-ban bekövetkezett halála után a Polgári Jogi Tanszék vezetését Bíró György (1955–2015) egyetemi docens vette át.⁴⁹ Ebben az évben lépett elő egyetemi docenssé a tanszék másik munkatársa, Miskolczi Bodnár Péter, aki kandidátusi disszertációját *Hitelezővédelem a társasági- és a csődjogban* címmel védte meg.

A társasági jog és más, gazdasággal kapcsolatos magánjogi területek oktatása a Novotni professzor tudomá-

nyos örökébe lépő⁵⁰ Miskolczi Bodnár Péter feladatkörébe került, aki 1994-ben a Polgári Jogi Tanszék tanszékvezető-helyettese lett. Egy évvel később az ő vezetésével szerveződött meg az önálló Kereskedelmi Jogi Tanszék. Ennek vezetőjeként nevezte őt ki a köztársasági elnök 1999-ben egyetemi tanárrá. Miskolczi Bodnár profesz-

szor – az 1983 és 2001 között a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Gazdasági Jogi Tanszékét, 2001 és 2011 között pedig a BME GTK Üzleti Jogi Tanszékét vezető Sárközy Tamás⁵¹ halála óta – az önálló kereskedelmi jog legtekintélyesebb képviselőjének tekinthető a magyar magánjog-tudományban.⁵² A 2005. november 1-jével a GVH Versenytanácsának tagjává kinevezett tanszékvezető távozásakor Barta Judit egyetemi docens által átvett tanszék jelenleg is három fél-éven keresztül oktatja kötelező tárgyként a diszciplínát (Kereskedelmi jog I–III.), emellett fogyasztóvédelmi és versenyjogot (azaz „kereskedelmi közjogot”) is tanít.

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem 1995-ben, Zlinszky János (1928–2015) római jogász professzor, volt alkotmánybíró vezetésével alapított Jog- és Ál-

lamtudományi Karán is dualista szemléletben alakították ki a magánjogi oktatás szervezetét: önálló Polgári Jogi Tanszék és Kereskedelmi Jogi Tanszék is alakult. A Kereskedelmi Jogi Tanszék vezetője részmunkaidős egyetemi tanárként 2004 és 2006 között Miskolczi Bodnár Péter volt, akitől Csehi Zoltán vette át a tanszéket, amely 2013-ban (az új Polgári Törvénykönyv elfogadásának évében) az ő irányítása alatt Magánjogi és Kereskedelmi Jogi Tanszék néven egyesült a Polgári Jogi Tanszékkel. A PPKE jogi karán jelenleg a Polgári jog VI. (társasági jog) és VII. (kereskedelmi jogi alapfogalmak és kereskedelmi ügyletek) tárgyak keretében zajlik a fő kereskedelmi magánjogi jogterületek oktatása, a stúdium elnevezését tekintve összhangban a kodifikáció során bekövetkezett beolvasztással, a tantervben azonban – a tanszék elnevezéséhez hasonlóan – a szeparáció jogtörténeti hagyományát őrizve.

A Károli Gáspár Református Egyetem (KRE) 1998-ban, az egykori kecskeméti jogakadémia utódaként, de Budapesten alapított Állam- és Jogtudományi Karán is létrejött az önálló Kereskedelmi Jogi Tanszék, melynek irányítását 2009. február 1-jétől Miskolczi Bodnár Péter professzor, az ME, majd a PPKE JÁK Kereskedelmi Jogi Tanszékének korábbi vezetője vette át. A 2010/11-es tanévre a tanszéket az ő vezetésével a Pénzügyi Jogi Tanszékkel vonták össze. Az így létrejött Kereskedelmi Jogi és Pénzügyi Jogi Tanszék a magyar kereskedelmi magán-

Novotni Zoltán

jog valamennyi, történetileg kialakult szabályozási területét felölelve („Kereskedelmi jog I.”: társasági jog és csődjog; „Kereskedelmi jog II.”: kereskedelmi ügyletek és értékpapírok) oktatja a tárgyat, emellett pedig a gazdaság jogi szabályozásának fő közjogi ágát, a pénzügyi jogot is tanítja.

A Pécsi Tudományegyetem (PTE) Állam- és Jogtudományi Karán, mint említettük, Rudolf Lóránt professzor vezette 1972-ig az I. számú, 1972–74-ig pedig az egyesített Polgári Jogi Tanszékét. A Kereskedelmi és Váltójogi Tanszék egykori vezetőjeként (1946–1950) és a *Gazdasági jog* című, 1951-ben kiadott egyetemi jegyzet⁵³ szerzőjeként a szocialista polgári jog korszakában is a gazdasági jog önállóságának híve volt. A gazdasági jog reneszánsza idején, 1969-ben megjelent, *Adásvétel az új gazdasági mechanizmusban* című monográfiájában a vételt mint klasszikus kereskedelmi ügyletet értelmezte újra („az adásvétel, mint gazdasági művelet”).⁵⁴ 1981–82-ig szintén egy gazdasági jogász, a Mezőgazdasági Jogi és Munkajogi Tanszék egyik utódát, a Mezőgazdasági Jogi Tanszékét 1959 óta vezető *Földes Iván* (1914–1983) agrárjogász professzor volt a Polgári Jogi Tanszék helyébe lépő Civilisztikai Tudományok Tanszékének vezetője.

A Földes Iván halála után ismét Polgári Jogi Tanszékre átnevezett szervezeti egységet 1985 és 1992 között *Tamás Lajos* (1938–2019) professzor vezette, aki 1975-ben *A beruházások főbb jogi problémái* címmel védte meg kandidátusi disszertációját,⁵⁵ majd 1985-ben – Sárközy Tamással – annak *A gazdaság jogi alapjai* című kétkötetes tankönyvnek az egyik szerkesztője volt, amely (előszava szerint) „az 1940-es évek vége óta” az első olyan (igaz, nem jog-, hanem közgazdaság-tudományi) egyetemi tankönyv, „amely a népgazdaság egészére nézve tárgyalja a népgazdaság jogának, a gazdaságirányítási és a vállalati jognak az alapintézményeit”.⁵⁶ Tamás Lajosnak a rendszerváltozás után is több, üzleti jogi témájú könyve jelent meg (1991-ben például a lízingszerződésről).⁵⁷ 2003-ban kiadott *Kereskedelmi jogi alapismeretek (történelmi rész, társasági jog, egyes szerződéstípusok)* című jegyzete a Pécsi Tudományegyetem posztgraduális képzésén, 2006-ban megjelent *Kereskedelmi jog* című tankönyve pedig a másoddiplomás kurzuson és az alapképzés kereskedelmi jogi stúdiumán egyaránt kötelező tananyag lett.⁵⁸

1996 és 2013 között *Kecskés László* professzor vezette a pécsi Polgári Jogi Tanszékét, amely mellett ugyanakkor – *Nochta Tibor* vezetésével – előbb Kereskedelmi Jogi Csoport,⁵⁹ majd 2005 ősztől önálló Gazdasági és Kereskedelmi Jogi Tanszék is létrejött. Nochta 2013-tól (*Kecskés László* utódként) a Polgári Jogi Tanszék ve-

tője lett, a Gazdasági és Kereskedelmi Jogi Tanszék vezetését pedig *Kecskés András* (*Kecskés László* fia) vette át. E tanszék „Gazdasági és kereskedelmi jog I–II.” címmel kereskedelmi magánjogot és gazdasági közjogi tárgyakat (fogyasztóvédelem, versenyjog, reklámjog) egyaránt oktatott, tananyagként Tamás Lajos professzor fent említett, 2006-ban megjelent tankönyvét megadva.⁶⁰ 2019-ben aztán újabb átszervezésre került sor: a Gazdasági és Kereskedelmi Jogi Tanszék *Szilovics Csaba* professzor vezetésével egyesült a Pénzügyi Jogi Tanszékkel (Pénzügyi Jogi és Gazdasági Jogi Tanszék). A pénzügyi jogi stúdium mellett azonban továbbra is ez a tanszék oktatja a kereskedelmi magánjogot és az agrárjogot is, míg a Polgári Jogi Tanszék változatlanul csak az általános magánjogi tárgyköröket tanítja.

A kép tehát korántsem egységes. Kifejezetten kereskedelmi jogot csak az ELTE ÁJK-n nem oktatnak, de a társasági jog (a sok féléves polgári jogi stúdiumon belül) még e következetesen monista szemléletű struktúrán belül is elkülönül. Debrecenben és Szegeden a kereskedelmi jog oktatása szintén a polgári jog keretei között történik. Győrben viszont a tágabban vett (az agrár- és munkajogot is felölelő) gazdasági jogot külön tanszék tanítja, miközben – a köz-

elmúltban történt tanszékegyesítések folytán – a KRE és a PTE jogi karán is a pénzügyi joggal együtt oktatják a kereskedelmi jogot. A klasszikus kereskedelmi magánjog a versenyjoggal és fogyasztóvédelemmel kiegészülve 1995-től része a tanrendnek a Miskolci Egyetemen, ahol azt külön tanszék oktatja, mely tényen a tanszékalapító professzor, Miskolczi Bodnár Péter távozása sem változtatott. Eközben a PPKE JÁK a magyar magánjogi kodifikáció folyamatát képezte le, amikor 2013-ban a polgári és a kereskedelmi jogi tanszék egyesült, és a kereskedelmi magánjog két félévét, a társasági jogot és a kereskedelmi ügyletek jogát (azaz a kereskedelmi kötelmi jogot) „Polgári jog VI–VII”-t nevezték át.

A jelen tanulmány kifejezetten a kereskedelmi jog oktatástörténelmi szerepét vizsgálta. További kutatás tárgya lehet annak feltárása, hogy az utóbbi két és fél évszázad magyar jogfejlődésében milyen helyet foglalt el a kereskedelmi jog, hogyan változott annak szabályozása a kodifikáció történetében, milyen változást hozott ebben az első polgári törvénykönyv (1959. évi IV. törvény) és annak 1977. évi novellája (1977. évi IV. törvény), a gazdasági rendszerváltozás szempontjából hatalmas jelentőségű első társasági törvény (1988. évi VI. törvény) és az újabb Gt.-k, végül pedig a *code unique*, a kereskedelmi magánjogot is jórészt magába olvasztó új, monista Ptk. (2013. évi V. törvény). Ugyanis – *Menyhárd Attilának*, az

Tamás Lajos

ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék tanszékvezető egyetemi tanárának a 2017. tavaszi kari könyvbemutatón a *Sándor István* által szerkesztett *Business Law in Hungary* című tanulmánykötet⁶¹ kapcsán elhangzott gondolatait idézve

– bárhogy alakult is ez a hely a kodifikáció-történetben, „nem tehetünk úgy, mintha kereskedelmi jog nem lenne, hiszen az önálló jogszabály nélkül is a gazdasági élet velejárója”.⁶²

KÉPES, GYÖRGY

Der historische Platz des Handelsrechts als eigenständige Disziplin in der ungarischen juristischen Hochschulausbildung. Von der sozialistischen Ära bis zur Gegenwart (Zusammenfassung)

Das Handelsrecht war eine selbstständige Disziplin des Privatrechts in weiterem Sinne über mehr als zwei Jahrhunderte in ungarischer Rechtsgeschichte. Es war deutlich getrennt von dem allgemeinen Privatrecht nicht nur wegen seinem regulatorischen Kreis, sondern auch in seiner Kodifikationsmethode: seine bestimmten Teile wurden schon in der Reformzeit, in der 1830/40er Jahre schriftlich geregelt, dann beide seine wichtigsten Bereiche (Gesellschaftsrecht und Handelsgeschäfte) wurden

systematisch und vom allgemeinen Privatrecht unabhängig kodifiziert. Demzufolge erschien Handelsrecht auch in der ungarischen Rechtswissenschaft als ein selbstständiges Gebiet, schon vor den ersten gesetzlichen Regelungen (Gesetze Nr. 15–22 von 1840). Wegen dieser Separation, Wechsels- und Handelsrecht war bis weit in die Nachkriegszeit, als ein eigenständiges Studienfach, von darauf spezialisierten Lehrstühlen an den Universitäten gelehrt.

Jegyzetek

- Legújabbán lásd SÁRKÖZY Tamás: *Vállalati jog. Oktatási segédanyag*. Budapest, 2013. BME Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, 36. p. Idézi például FEGYVERESI Zsolt: A társasági jog fejlődése Magyarországon. In DÚL János – LEHOCZKI Zóra Zsófia – PAPP Tekla – VERESS Emőd (szerk.): *Társasági jogi lexikon*. Budapest, 2019. Dialóg Campus, 257. p.; NÓTÁRI Tamás: A társasági jog kodifikációja az európai országokban. *Scientia Iuris*, 2011. 1. sz. 40. p.; VEREBICS János: A csendes társaság polgári jogi természetéhez. *Gazdaság és Jog*, 2013. 7–8. sz. 39. p. A „tetszhalotti állapot” metaforát Vékás Lajos professzor a Kt-re vonatkoztatva használja, lásd VÉKÁS Lajos: Szükség van-e kereskedelmi magánjogra? *Magyar Jog*, 1998. 12. sz. 707. p.
- A monista kódexek kérdéséről jogtörténeti összefüggésben lásd: FÖLDI András: A modern magánjog rendszerének kialakulása. In Uó. (szerk.): *Összehasonlító jogtörténet*. Budapest, 2018. ELTE Eötvös Kiadó, 356–357., 359. p.; FÖLDI András – MÁRKUS Eszter: A modern kereskedelmi jog kialakulása. In FÖLDI (szerk.) 2018. 567–569. p.
- MEZEY Barna: Nagyszombattól Budapestig. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara (1667–2002). In TAKÁCS Péter (szerk.): *A jogászképzés múltja, jelene és jövője*. Budapest, 2003. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 172. p.; P. SZABÓ Béla: *Tanulmányok évtizedek. A Debreceni Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara (1914–1949)*. Debrecen, 2011. DE Állam- és Jogtudományi Kar, 59. p.
- A gazdasági jog (*Wirtschaftsrecht*) fogalma korábban is használatos volt, elsősorban a Weimari Köztársaság jogtudománya nyomán, a kereskedelmi magánjog és egyes kapcsolódó közjogi, közigazgatási jogi területek összhangját értve ez alatt. Lásd LÁBADY Tamás: *A magánjog általános tana*. Budapest, 2017. Szent István Társulat, 35. p.
- KUNCZ Ödön: *Küzdelem a gazdasági jogért*. Budapest, 1939. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.
- ASZTALOS László: A civilizistikai tudománycsoport. In BALOGH Sándor – ERDEY-GRÚZ Tibor – HORVÁTH Pál – SINKOVICS István (szerk.): *Az Eötvös Loránd tudományegyetem története, 1945–1970*. Budapest, 1972. Eötvös Loránd Tudományegyetem, 327–328. p.
- ASZTALOS 1972. 329. p.; HAMZA Gábor: Emlékezés Tury Sándor Kornélra (1892–1971), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjára. *MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya, Jubi-*

leumi megemlékezések, 2019. https://mta.hu/data/dokumentumok/ix_osztaly/Jubileumi%20megemlekezesek/Tury%20Sandor_Kornel_MTA_2019_Hamza.pdf.

- BALOGH Elemér: A kolozsvári–szegedi jogi kar története. In TAKÁCS Péter (szerk.): *A jogászképzés múltja, jelene és jövője*. Budapest, 2003. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 201. p.
- SÁRKÖZY Tamás: *A szocializmus, a rendszerváltás és az újkapitalizmus gazdasági civiljoga, 1945–2005. Szubjektív jog(i)történet*. Budapest, 2007. HVG–ORAC Kiadó, 42. p.
- SZABÓ Imre: Népi demokráciánk joga. *A Magyar Tudományos Akadémia II. Társadalmi–Történeti Tudományok Osztályának közleményei*. I. kötet 1. szám. Budapest, 1950. Magyar Tudományos Akadémia, 31–32. p.
- SZABÓ 1950. 45. p.
- ASZTALOS 1972. 331–332. p.; CSERNE Péter: Gazdaság és jog viszonya a marxista jogelméletben és a jog gazdasági elemzésében. *Világosság*, 2004. 4. sz. 54–55. p. A vitáról részletesebben lásd SÁRKÖZY 2007. 41–45. p.; VEREBICS János: A szovjet polgári jog és hatása az alakulóban lévő magyar civilizistikára, 1948–1951. *Állam- és Jogtudomány*, 2017. 3. sz. 45–72. p.
- VADAS György: Egy érem másik oldalára. *Jogtudományi Közöny*, 1950. 12. sz. 589–594. p.
- CSANÁDI György – PAP Tibor: A gazdasági jog kérdéséhez. *Jogtudományi Közöny*, 1951. 3. sz. 109. p. Csanádi egyébként 1950-től a Közgazdaságtudományi Egyetem Jogi Tanszékét vezette, 1966–1985 között pedig az ebből létrejött Gazdasági Jogi Tanszék tanszékvezető egyetemi tanára volt. A Jogtudományi Intézetet már 1951-ben el kellett hagynia, Vadas Györggyel együtt. Lásd SÁRKÖZY 2007. 44. p.; VEREBICS 2017. 71. p., 112. lábjegyzet.
- SÁRKÖZY 2007. 44. p.
- A német gazdasági jognak eredendően nincs köze a Harmadik Birodalomhoz (LÁBADY 2017. 35. p.), és a Kuncz Ödön által alapított *Gazdasági jog* című folyóirat sem az 1930-as évektől átértelmezett gazdasági jog-felfogást képviselte (SÁRKÖZY 2007. 31. p.).
- SÁRKÖZY 2007. 44. p.
- Az 1928-tól 1947-ig Kolosváry Bálint, majd 1947 és 1949 között Szászy István által vezetett I. sz. Magánjogi Tanszék, valamint az 1917-től 1943-ig Szladits Károly, 1943 és 1955 között pedig Nizsalovszky Endre által vezetett II. sz. Magánjogi Tanszék

- 1950-ben egyaránt Polgári Jogi Tanszékké nevezték át, a szovjet jogi terminológiának megfelelően. Lásd ASZTALOS 1972. 330. p.; VEREBICS 2017. 46., 55. p.; a kérdéstről korabeli felfogásban lásd EÖRSI Gyula: *Magánjog és polgári jog*. Jogtudományi Kiskönyvtár 1. Budapest, 1950. Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó.
- ¹⁹ SÁRKÖZY 2007. 42. p.
- ²⁰ SÁRKÖZY 2007. 44. p.; VEREBICS 2017. 71. p.; VILÁGHY Miklós: *A gazdasági jog problémája*. Budapest, 1951. Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó.
- ²¹ Az egyesítés itt nem a Kereskedelmi és Váltójogi Tanszék megszűntetésére utal, ami már 1949-ben, Kuncz Ödön kényszernyugdíjazásakor bekövetkezett, hanem az I. és II. számú Polgári Jogi Tanszék, valamint Polgári Eljárásjogi Tanszék 1955. évi összevonására. Lásd RÁCZ Anna: *ELTE ÁJK Jubileumi interjúk VIII. – Németh János*. www.ajk.elte.hu/content/jubileumi-interjuk-viii-nemeth-janos.t.4438.
- ²² EÖRSI Gyula: *Összehasonlító polgári jog*. Budapest, 1975. Akadémiai Kiadó, 172–175. p. Lásd még EÖRSI Gyula: *Jog-gazdaság-jogrendszer-tagozódás. Jogtudományi Értekezések*. Budapest, 1977. Akadémiai Kiadó.
- ²³ Természetesen ideológiai alapon is, lásd például EÖRSI Gyula – VILÁGHY Miklós: *Magyar polgári jog. I. kötet*. Budapest, 1962. Tankönyvkiadó Vállalat, 18. p.
- ²⁴ EÖRSI Gyula: Gazdasági jog és politikai gazdaságtan. *Jogtudományi Közöny*, 1951. 11. sz. 671–677. p. Idézi CSERNE 2004. 55. p.
- ²⁵ GROSSCHMID Béni: A kereskedelmi jognak különválásáról [1883]. In Uő.: *Magánjogi tanulmányok. Tervezetek és kisebb dolgozatok főként az öröklési, kereskedelmi és családi jog köréből. I. kötet*. Budapest, 1901. Politzer Zsigmond és Fia, 719–725. p.
- ²⁶ VÉKÁS 1998. 706. p.; VÉKÁS Lajos: Grosschmid szelleme és gondolatai az új Polgári Törvénykönyv öröklési jogi szabályaiban. *Magyar Jog*, 2013. 5. sz. 257–258. p.
- ²⁷ SÁRÁNDI Imre: A gazdaság és a jog fejlődésünk jelenlegi szakaszában. *Jogtudományi Közöny*, 1974. 10. sz. 547. p.
- ²⁸ SÁRKÖZY 2007. 115. p.
- ²⁹ Állami vállalat. In SZABÓ Imre (főszerk.): *Állam- és jogtudományi enciklopédia. Első kötet, A–J*. Budapest, 1980. Akadémiai Kiadó, 272–284. p.; Gazdasági tevékenység jogi szabályozása. Uo. 728–740.; Jogi személy. Uo. 908–918.; Mezőgazdasági termelőszövetkezet. In SZABÓ Imre (főszerk.): *Állam- és jogtudományi enciklopédia. Második kötet, K–Z*. Budapest, 1980a. Akadémiai Kiadó, 1092–1111. p.; Társulások. Uo. 1650–1663. p.
- ³⁰ VÉKÁS 1998. 707., 710–711. p.
- ³¹ Uo. 710–711. p.
- ³² SÁRKÖZY Tamás: Bevezetés a gazdasági társaságokról szóló törvény magyarázatához: a társasági törvény általános jellemzése. In SÁRKÖZY Tamás (szerk.): *A társasági törvény magyarázata*. Budapest, 1993. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 27. p. Lásd még VÉKÁS 1998. 705. p.
- ³³ A két iskola modernkori magyar kodifikációtörténetben meghatározó képviselői, a monista Vékás Lajos és a dualista Sárközy Tamás ellentétes álláspontjainak egybevetését lásd Boóc Ádám: *Észrevételek a gazdasági társaságok szabályozásához az új Polgári Törvénykönyvben*. <https://ptk2013.hu/szakcikkek/booc-adam-eszrevetelek-a-gazdasagi-tarsasagok-szabalyozasahoz-az-uj-polgari-torvenykonyvben/1838>; SZIKORA Veronika: Az új magyar Polgári Törvénykönyv kodifikációja és társasági jogi összefüggései (nemzetközi kitekintéssel). In SZALMA József (szerk.): *A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken 2012*. Újvidék, 2012. Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, 133–158., 142–145., 151–152. p.
- ³⁴ Lásd VÉKÁS 2015. 572. p.
- ³⁵ A kereskedelmi magánjogot is magában foglaló polgári jogi kodifikációt megalapozó tanulmány lásd VÉKÁS 1998. Lásd még VÉKÁS Lajos: Elméleti és szerkezeti előkérdések az új Polgári Törvénykönyvhöz. *Jogtudományi Közöny*, 2000. 2. sz. 41–51. p.; Uő: Egy új Polgári Törvénykönyv tartalmi határaitól: a „kereskedelmi magánjog” elhelyezéséről. In uő: *Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései*. Budapest, 2001. HVG–ORAC Kiadó, 38–74. p.
- ³⁶ VÉKÁS Lajos: A magánjog tudománya és oktatása. In TAKÁCS Péter (szerk.): *A jogászképzés múltja, jelene és jövője*. Budapest, 2003. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 14. p.
- ³⁷ Kisfaludi András magánjogi kodifikációval kapcsolatos, a társasági jog helyére vonatkozó véleményét lásd KISFALUDI András: A társasági jog helye a jogrendszerben. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2000. 3. sz. 3–12. p.
- ³⁸ BÁRDOS Péter – MENYHÁRD Attila: *Kereskedelmi jog*. Budapest, 2008. HVG–ORAC Kiadó.
- ³⁹ BÁRDOS Péter: *Bevezetés a kereskedelmi jogba*. Budapest, 2015. HVG–ORAC Kiadó, 29. p.
- ⁴⁰ VÉKÁS 2013. 225. p.; VÉKÁS 2015. 566. p.
- ⁴¹ BALOGH 2003. 202–203. p.
- ⁴² *Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Üzleti Jogi Intézet. Az Intézet története*. Lásd www.juris.u-szeged.hu/karunkrol/uzleti-jogi-intezet/intezet-tortenete.
- ⁴³ HORVÁTH Pál – RÉVÉSZ T. Mihály – SZIGETI Péter: A Széchenyi István Egyetem Jog- és Gazdaságtudományi Karának Állam- és Jogtudományi Intézete. In TAKÁCS (szerk.) 2003. 248–249. p. <https://dfk.sze.hu/a-deak-ferenc-allam-es-jogtudomanyi-kar-tortenete>.
- ⁴⁴ STIPTA István: A miskolci jogászképzés története (1919–1999). In *Teoretické a Legislatívne Otázky Práva II. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej pri príležitosti 30. výročia Právnickej fakulty*. Košice, 2003. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 273–275. p.
- ⁴⁵ STIPTA István: A miskolci állam- és jogtudományi oktatás története (1981–2002). In TAKÁCS (szerk.) 2003. 235. p.
- ⁴⁶ KECSKÉS László: Novotni Zoltán „A gazdaságszervező (organizációs) szerződések népgazdasági jelentősége” című doktori értekezésének védeése az Akadémián. *Jogtudományi Közöny*, 1987. 1. sz. 45–48. p.
- ⁴⁷ NOVOTNI Zoltán: *A jogi személyek és cégek jogalanyiságáról. Előadássorozat*. Miskolc, 1987. NME Állam- és Jogtudományi Kar.
- ⁴⁸ STIPTA 2003. 239. p.
- ⁴⁹ Uo. 242. p.
- ⁵⁰ MISKOLCZI BODNÁR Péter: A társasági jog kérdései egy életmű tükrében. In GÁSPÁRDY László – PRUGBERGER Tamás – BÍRÓ György (szerk.): *Novotni Zoltán: a Kar fennállásának 10. évfordulója és az Ünnepelelt 60. születésnapja alkalmából*. Miskolc, 1991. Miskolci Egyetem, 235–245. p.
- ⁵¹ Rövid életrajzát lásd <http://kszs-law.hu/hu/colleague/prof-dr-sarkozy-tamas?id=13>. A kereskedelmi (üzleti) jog önállóságával kapcsolatos véleményét lásd például SÁRKÖZY Tamás: A gazdaság joga, mint az Európai Unióhoz való csatlakozás hajtóereje. *Gazdaság és Jog*, 1998. 6. sz. 9–16. p.; SÁRKÖZY Tamás: A Kereskedelmi Törvénykönyv esetleges koncepciója. *Gazdaság és Jog*, 1999. 4. sz. 3–6. p.; SÁRKÖZY 2007. 216. p. [„egy Kereskedelmi Törvénykönyv létrehozása 1992–1993-ra jobb megoldást lett volna”]; a magánjogi kodifikációra visszatekintő összegzését: SÁRKÖZY Tamás: Az új Polgári Törvénykönyv előkészítésének folyamata – újdonságai – utóélete. *Magyar Jog*, 2017. 11. sz. 657–667. p.
- ⁵² Véleményét lásd például MISKOLCZI BODNÁR Péter: Társasági jog a Ptk.-ban. *Gazdaság és Jog*, 2001. 1. sz. 3–8. p.; illetve már az új Ptk. hatálybalépése után, aggályait fenntartva: Uő: Monizmus és dualizmus. Társasági jog a Polgári törvénykönyvben. In SZALMA József (szerk.): *A Magyar Tudomány Napja a Délvidéken 2014*. Újvidék, 2014. Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, 141–155., 148–149., 154–155. p.
- ⁵³ RUDOLF Lóránt: *Gazdasági jog*. Pécs, 1951. PTE Állam- és Jogtudományi Kar.
- ⁵⁴ RUDOLF Lóránt: *Adásvétel az új gazdasági mechanizmusban*. Budapest, 1969. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- ⁵⁵ A teljes cím: *A beruházások főbb jogi problémái, különös tekintettel az egyedi nagyberuházásokra; a beruházási szerződések rendszerének továbbfejlesztése*. Lásd N. ABAFFY Csilla – TÖZSÉR Ágnes: *Kan-*

didaktusi és doktori disszertációk (1975. február 1.–1979. december 31.). Budapest, 1981. Magyar Tudományos Akadémia, 7. p.

⁵⁶ SÁRKÓZY Tamás – TAMÁS Lajos (szerk.): *A gazdasági jogi alapjai. I. kötet.* Budapest, 1985. Tankönyvkiadó, 13. p.

⁵⁷ TAMÁS Lajos: *A lízingszerződés kézikönyve.* Budapest, 1991. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

⁵⁸ TAMÁS Lajos: *Kereskedelmi jogi alapismertek (történeti rész, társasági jog, egyes szerződéstípusok).* Pécs, 2003. PTE ÁJK Továbbképző Szekció; TAMÁS Lajos: *Kereskedelmi jog.* Pécs, 2006. PTE Állam- és Jogtudományi Kar.

⁵⁹ KAJTÁR István: A pécsi állam- és jogtudományi kar története. In: TÁKÁCS (szerk.) 2003. 225. p.

⁶⁰ Lásd <https://ajk.pte.hu/hu/hallgatoknak/jogasz-osztatlan-nappali/2019-2020-tanev-elott/tantargyak/differencialt/maganjogi-mo-dul-2019-2020-1>.

⁶¹ SÁNDOR István (szerk.): *Business Law in Hungary.* Budapest, 2016. Patrocinium.

⁶² RIGÓ Balázs: Apollóntól Dionüszoszig – tavaszi könyvbemutató az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán. *Jogtudományi Közöny*, 2017. 7–8. sz. 369. p.

1. Bevezetés

A magyar csődjog fejlődése a 19. században követte a magyar magánjog fejlődését, ugyanis 1840-ig elsősorban a szokásjog határozta meg a bíróságok által alkalmazandó szabályokat,¹ majd a váltótörvények elfogadásakor az 1840. évi XXII. tc. rögzítette a csődper folyamatát.² A neoabszolutizmus korszakában a csődjog területén is érvényesült az osztrák kodifikációs törekvés, amely csödrendtartást az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok helyezte hatályon kívül, némi korrekcióval ismételt hatályba léptetve az 1840. évi XXII. tc.-et.³ A kiegyezés után a kereskedelem fellendítése érdekében tett lépések körében 1881-ben, a kereskedelmi törvény megalkotása után pedig elfogadta az országgyűlés a második magyar csőd-törvényt is.⁴

A jelen tanulmányban bemutatott csődper kiváló példája e jogszabályok kollíziójának, valamint rámutat az első magyar csőd-törvény jellegzetességeire és hiányosságaira is. Emellett vizsgálatra érdemes azért is, mivel Torontál vármegye meghatározó politikusának csődperébe nyerhetünk betekintést. Itt érdemes megjegyezni, hogy a feldolgozott levéltári iratok a Szegedi Királyi Ítéletábla peranyagából származnak, amelyek jelentős selejtezés „áldozatául estek”, így az eljárás egyes elemei mozaikszerűen rekonstruálhatók.⁵

2. A vagyonbukott testvérpár

A csődper Bogdanovich Vilibald és Bogdanovich Virgil⁶ ellen indították meg a hitelezők. Mindkettőjük örmény származású, így gyökereik az erdélyi örményiséghez vezethetők vissza. A testvérek a családi hagyományt követve a katonai pályát választották, a császári hadseregben szolgáltak.⁷ Édesapjuk, Bogdanovich Dávid alapozta meg a család vagyónát annak köszönhetően, hogy a császári

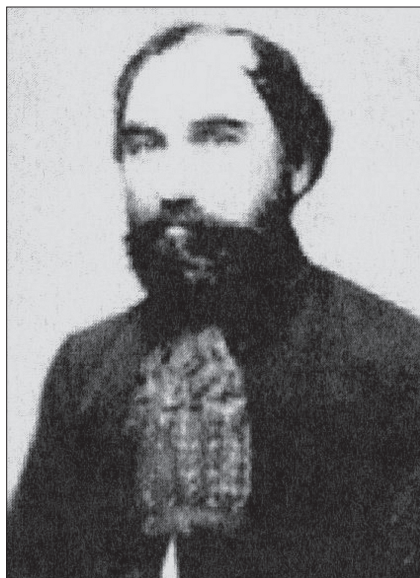
Pétervári Máté

Egy negyedszázados per a két csőd-törvény határán

hadsereg elhagyását követően gazdálkodni kezdett. Ennek jegyében hasznobérelte a párdányi uradalmat is Buttler Jánostól,⁸ akinek halálát követően a kincstárra szállt az uradalom, így később már a kincstár számára kellett a hasznobérlőknek az árendát megfizetni.⁹ A Bogdanovich család Párdányban élt az általuk a hasznobérelt uradalmon építtetett kastélyban,¹⁰ amelyet a kincstár a csőd bekövetkezése után lebontatott és elárvereztetett.¹¹

A két testvér közül Bogdanovich Vilibald volt az ismertebb, aki 1813. április 16-án született Nagyváradon.¹³ A leszerelését követően előbb a Pécsi Jogakadémián szerzett jogi ismereteket,¹⁴ 1843-ban ügyvédi vizsgát tett,¹⁵ majd a vármegye tisztikarában vállalt szerepet.¹⁶

1848-ban a párdányi választókerületben választották országgyűlési képviselővé. Az 1848/49. évi szabadságharcban aktívan részt vett előbb Torontál vármegye nemzetőr őrnagyaként, majd 1849 márciusától Damjanich seregében.¹⁷ Legjelentősebb cselekedete a szabadságharc ideje alatt, hogy ő juttatta el a Függelenségi Nyilatkozat elfogadásának hírére a hadszíntéren tartózkodó Görgey Artúrhoz az országgyűlés megbízottjaként.¹⁸ A szabadságharc következtében menekülni kényszerült, de Vidinből visszatért Magyarországra. A császári hadbíróóság öt év várfogságra ítélte, így előbb Aradon, majd Pesten a Neugebäudeban raboskodott. 1850-ben amnesztiával szabadult, amelyet követően Párdányban eredményes gazdálkodásának köszönhetően nagy vagyónra tett szert.¹⁹ Felesége Sztojanovits Leopoldina volt,

Bogdanovich Vilibald¹²